

Анжеліка БАРЧУК,
аспірант кафедри
адміністративного права та процесу
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

ДЕРЖАВНІ СУБ'ЄКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛГБТ+ ОСІБ В УКРАЇНІ: ІНСТИТУЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Ведучи мову про забезпечення прав і свобод ЛГБТ+ спільноти в Україні, слід визнати це важливим елементом демократичної держави. Причому в умовах воєнного стану цей захист набуває особливого значення. Воєнні дії часто супроводжуються зростанням уразливості та дискримінації найбільш незахищених груп населення, зокрема ЛГБТ+ осіб. Причому захист прав кожного громадянина є показником ефективності як державних інституцій, так і зрілості самого суспільства.

У цілому, коли говоримо про державних суб'єктів захисту прав ЛГБТ+, пропонуємо зупинитися на класичній тріаді: Верховній Раді України, Президентові України та Кабінеті Міністрів України.

Верховна Рада України. Спираючись на закріплені статтею 85 Конституції України повноваження ВРУ [1], можна стверджувати, що цей орган є органом загальної компетенції, що обумовлено не тільки її конституційно закріпленням правовим статусом, а й широтою напрямів її діяльності. Вагома роль у формуванні державної політики щодо прав і свобод ЛГБТ+ спільноти належить Комітету ВРУ з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій України, національних меншин і міжнаціональних відносин. Хоча безпосередньо такий напрям не виокремлюється, окремі аспекти забезпечення прав ЛГБТ+ осіб, насамперед стосовно їх недискримінації, можна прослідкувати.

Не менш важливо вказати на діяльність Уповноваженого ВРУ з прав людини (далі – Уповноважений). Зокрема, ст. 101 Конституції України закріплено, що парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, а ч. 3 ст. 55 визначає право кожного звертатися до нього за захистом своїх прав [1].

До позитивних заходів, що реалізуються Уповноваженим, варто віднести правопросвітницьку функцію. Приміром, це стосується інформаційної підтримки Міжнародного дня протидії гомофобії, трансфобії та біфобії, який відзначається щорічно 17 травня [2]. З іншого боку, можна вказати про несистемне висвітлення проблем ЛГБТ+ спільноти у звітних документах Уповноваженого. Наприклад, це стосується відсутності уваги до прав ЛГБТ+ осіб, попри очевидні факти їх порушень, у Спеціальній доповіді Уповноваженого «Про стан справ щодо недопущення в Україні катувань та

інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання в 2023 році», підготовлених на виконання вимог статті 19-1 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» та статті 23 Факультативного протоколу до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання [3].

Тимчасові слідчі комісії ВРУ також є важливими суб'єктами у контексті дослідження. Візьмемо до уваги ч. 1 ст. 1 Закону України «Про тимчасові слідчі комісії і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України» від 19.12.2019 № 400-IX [4]. Тут представляє інтерес діяльність Тимчасової слідчої комісії ВРУ з питань розслідування фактів сексуального насильства, вчинених внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, яку було створено відповідно до постанови ВРУ від 20.09.2022 № 2602-IX [5].

Президент України як суб'єкт захисту прав ЛГБТ+ осіб в Україні. За ст. 102 Конституції України, Президент України є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина [1]. Значний вплив має Президент України на формування державної політики у сфері охорони здоров'я в частині законотворення. Наприклад, у 2015 році Президентом України було підписано Закон України, який забороняє дискримінацію у сфері праці за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності [6]. Таким чином, Президент України наділений владними повноваженнями щодо гарантування прав і свобод людини і громадянина в Україні, але відносно захисту прав ЛГБТ+ спільноти в Україні превалює декларативний, а не змістовний компонент реалізації відповідних повноважень Президентом України. Більшість проблем ЛГБТ+ спільноти не знаходить вирішення у «реальній» підтримці з боку інституту Президента України.

Кабінет Міністрів України як суб'єкт захисту прав ЛГБТ+ осіб в Україні. Відповідно до Конституції України вищим органом виконавчої влади в Україні є Кабінет Міністрів України (далі – КМУ), адміністративно-правовий статус якого визначений Конституцією України. Так, відповідно до ст. 116 Конституції України, до повноважень КМУ віднесено зокрема: вжиття заходів щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина; розробка і здійснення загальнодержавних програм, зокрема, соціального розвитку України; утворення, реорганізація та ліквідація відповідно до закону міністерств та інших центральних органів виконавчої влади та здійснення інших заходів, що можуть бути спрямовані на реалізацію політики у сфері охорони здоров'я [1].

На щорічному Діалозі з прав людини між Україною та ЄС, проведеному 26.04.2024, ЄС рекомендував Україні ухвалити законодавство, спрямоване на боротьбу зі злочинами на ґрунті ненависті та забезпечення рівності прав ЛГБТ+ спільноти та здійснити подальші кроки для приведення законодавства і політики у відповідність до Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю. Україну закликали продовжити реформування системи захисту дітей з метою

приведення її у відповідність до законодавства ЄС [7].

Таким чином, попри відсутність спеціалізованого суб'єкта із захисту прав ЛГБТ+ осіб в Україні, відповідні питання більш або менш ефективно вирішуються на рівні Верховної Ради України, Президента України та Кабінету Міністрів України. Водночас варто визнати той факт, що запровадження спеціалізованого інституту щодо захисту прав і свобод такої категорії громадян України може сприяти більш ефективній протидії їхній дискримінації.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Міжнародний день протидії гомофобії, трансфобії та біфобії. Омбудсман України. URL: https://ombudsman.gov.ua/news_details/mizhnarodnij-den-protidiyi-gomofobiyi-transfobiyi-ta-bifobiyi.
3. Про стан справ щодо недопущення в Україні катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання у 2023 році: спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. URL: <https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/додаток.pdf>.
4. Про тимчасові слідчі комісії і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України: Закон України від 19.12.2019 № 400-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/400-20#Text>.
5. Про утворення Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування фактів сексуального насильства, вчинених внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України: Постанова Верховної Ради України від 20.09.2022 № 2602-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2602-IX#Text>.
6. Порошенко підписав закон про заборону дискримінації ЛГБТ. LB.ua від 23.11.2015. URL: <http://surl.li/eogwmm>.
7. Україна та ЄС провели щорічний Діалог з прав людини: підсумки. Урядовий портал від 26.04.2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-ta-ies-provely-shchorichnyi-dialoh-z-prav-liudyny-pidsumky>.

Віктор ЄФІМЕНКО,
аспірант кафедри
приватного та публічного права
Київського національного
університету технологій та дизайну

ПРЕДСТАВНИЦТВО ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ВИД ПРАВОВОЇ ДОМОГИ АДВОКАТА

Кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав [1, ст. 59].